

KOMPARATIVNE STUDIJE BLISKOGA ISTOKA U HRVATSKOJ: STANJE DISCIPLINE

Borna Zgurić

Fakultet političkih znanosti
Sveučilište u Zagrebu
E-mail: borna.zguric@fpzg.hr

DOI: 10.20901/an.17.08
Pregledni rad
Prihvaćeno: listopad 2020.

Sažetak Na temelju kvantitativne analize sadržaja znanstvenih i stručnih časopisa, objavljenih poglavito na portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske (Hrčak), autor daje uvid u granu regionalne komparativne politike koja se bavi proučavanjem Bliskoga istoka. Utvrdio je kako je objavljeno 75 znanstvenih i stručnih članaka o toj regiji, među kojima je samo 11 članaka o zemljama Sjeverne Afrike. To pokazuje da je ta podregija Bliskoga istoka u hrvatskoj znanstvenoj i stručnoj literaturi vrlo podzastupljena. Nadalje, od 75 članaka, čak su 25 stručni radovi. Najveći broj znanstvenih članaka o Bliskom istoku (13) objavljen je u časopisu *Politička misao*, dok je u drugima znanstvenim časopisima kojima je izdavač ili suizdavač Fakultet političkih znanosti objavljeno samo pet radova. Naposljetku, kvalitativna analiza članaka u četiri časopisa kojima je izdavač ili suizdavač Fakultet političkih znanosti pokazala je da su komparativne regionalne studije znatno zastupljenije od tradicionalnih regionalnih studija.

Ključne riječi hrvatska politička znanost, komparativna politika, regionalne studije, studije Bliskoga istoka

Uvod*

Za regionalne studije može se kazati da "nisu unificirano područje istraživanja" (Basedau i Köllner 2007: 109). Odnose se kako na šire regije ili podregionalne sustave tako i na studije pojedinih zemalja. Tako postoje latinoameričke, bliskoistočne, azijske, zapadnoeuropske i istočnoeuropske studije, a unutar njih, primjerice, studije Argentine ili Brazila, Egipta ili Sirije, Japana ili Kine, Francuske ili Njemačke, Bjelorusije ili Ukrajine. Tim su studijama i istraživačkim

pothvatima zajednički: (a) izučavanje jezika zemalja i regija kojima se bave; (b) terensko istraživanje koje omogućuje upravo poznavanje jezika; (c) izučavanje povijesti, povijesnog konteksta i raznovrsnog gradiva u tim zemljama i regijama; (d) terenska istraživanja koja bi trebala uroditi utemeljenim teorijama koje se mogu empirijski testirati; (5) svojevrsna interdisciplinarnost, budući da se humanističke i društvene znanosti bave istraživanjima različitih regija i zemalja u njima (Basedau i Köllner 2007: 109). Te zajedničke sastavnice u nekima se znanstvenim krugovima smatraju tipičnima za "tradicionalne regionalne studije". Zbog poopćavanja određenih

* Zahvaljujem anonimnim recenzentima koji su konstruktivnim komentarima ovaj članak učinili kvalitetnijim.

fenomena u teorijske modele, društveni znanstvenici razlikuju ih od drugog tipa regionalnih studija koje nazivaju "regionalno utemeljenim znanjem". Ta grana regionalnih studija uzima cijelu regiju kao jedinicu analize i izučava "sve što se o njoj izučiti može" – jezik, povijest, religiju, politiku, kulturu, pravo, gospodarstvo, obrazovanje i dr. Ta grana regionalnih studija ne pretendira na popćavanje i stvaranje teorijskih modela koji nadilaze izučavane regije (Basedau i Köllner 2007: 109).

No kada se regionalne studije oplemene teorijskim modelima i istraživačkim metodama političke znanosti, poglavito komparativne politike, dobije se još jedna grana regionalnih studija – komparativne regionalne studije. Postoje tri vrste komparativnih regionalnih studija: (a) *unutarregionalne* studije u kojima je analitički fokus na jedinicama analize unutar pojedinih regija (primjerice, političke stranke ili politički sustavi Latinske Amerike); (b) *biregionalne* studije kojima su jedinice analize dvije regije (primjerice, komparacija procesa demokratizacije u Latinskoj Americi i Južnoj Europi); (c) *međuregionalne* studije kojima se uspoređuje jedinice analize u više različitih regija (primjerice, komparacija uloga razvojne države u Africi, Aziji i Latinskoj Americi) (Basedau i Köllner 2007: 110-111).

Definiranje i tipologiziranje važno je zato da bi se pokazalo koliko su regionalne studije Bliskoga istoka razvijena disciplina u hrvatskima društvenim i humanističkim znanostima, a posebice koliko su razvijene regionalne komparativne studije Bliskoga istoka u hrvatskoj političkoj znanosti. U nastavku ću najprije ukratko objasniti što su regionalne studije Bliskoga istoka i dati pregled te discipline u hrvatskima društvenim i humanističkim časopisima. Kako bih ostvario taj cilj, u pretraživač na Hrčku upisao sam ključnu riječ "Bliski istok" i

nazive pojedinih država te regije. U analitički uzorak uvršteni su godišta i brojevi časopisa koji su objavljeni od 1990. do 2020. Tako sam ustanovio broj radova u kojima se pisalo o tim temama. Potom analiziram sadržaj znanstvenih radova koji su objavljeni u politološkim časopisima *Politička misao*, *Anali Hrvatskog politološkog društva*, *Političke perspektive* i *Europske studije* o bliskoistočnim temama kako bih utvrdio pripadaju li ti radovi tradicionalnima ili komparativnim regionalnim studijama.

Regionalne studije Bliskoga istoka u Hrvatskoj

Regionalne studije nastale su i razvijale se u razdoblju hladnoga rata u Sjedinjenim Državama. Izvorno su bile namijenjene praktičarima američke vanjske politike. Cilj im je bio stvoriti znanja o zemljama ondašnjega Trećeg svijeta koja su bila potrebna tvorcima američke vanjske politike kako bi se Sjedinjene Države mogle učinkovito natjecati sa Sovjetskim Savezom u globalnoj političkoj areni (Tessler 1999: x). Razvojem regionalnih studija iz akumulacije i praktične primjene znanja u akademsku disciplinu došlo je do rascjepa među stručnjacima za pojedine regije i društvenim znanstvenicima koji su se poglavito usredotočili na teorijska poopćavanja i strogo metodološko testiranje hipoteza. Ta podjela i prijevor posebice su bili vidljivi među politolozima (Tessler 1999: vii).

Studije Bliskoga istoka također su se počele razvijati u Sjedinjenim Država u vrijeme hladnog rata. "I u Sjedinjenim Državama, u kojima su nastale i razvile se kao suvremena akademska disciplina, studije te regije obilježene su brojnim teorijskim i metodološkim slabostima i suočene s nizom teškoća" (Kasapović 2016b: xi). Kao i druge regionalne studije, studije Bliskoga istoka nastale su kako bi olakšavale američkim tvorcima vanjske politike oblikovanje stavova

prema toj regiji (Kasapović 2016b: xii). Ne čudi stoga što su znanstvenici koji se bave studijama Bliskoga istoka, zajedno s pripadnicima discipline međunarodnih odnosa, težili što boljemu i dubljem istraživanju te regije (Teti 2007: 118). Tipični su primjeri prvoga pristupa knjige *The New Authoritarianism in the Middle East and North Africa* (2009) i *Ruling But Not Governing: The Military and Political Development in Egypt, Algeria, and Turkey* (2007) Stephena Kinga i Stevena Cooka, dok su tipični primjeri drugog pristupa knjige Arshina Adiba-Moghaddama *The International Politics of the Persian Gulf: A cultural genealogy* (2006) i Josepha Kostinera *Conflict and Cooperation in the Gulf Region* (2009).

Studije Bliskoga istoka na neki su se način oslanjale i gradile na "orijentalističkim" studijama koje su se na američkim sveučilištima pojavile još početkom 20. stoljeća (Teti 2007; Kasapović 2016b). Regionalne studije Bliskoga istoka akademski su institucionalizirane četrdesetih i pedesetih godina prošlog stoljeća, a tu je institucionalizaciju pratila istovjetna podjela na stručnjake za regiju i društvene znanstvenike, koja je karakteristična za sve regionalne studije (Teti 2007: 123-126). Smatralo se da regionalne studije "sustavno prikupljaju znanje", a discipline društvenih znanosti "daju im smisao" (Teti 2007: 122). Ubrzo je institucionalizacija studija Bliskoga istoka uslijedila na europskim sveučilištima, koja su također imala prethodna iskustva s orijentalističkim studijama (Teti 2007; Kasapović 2016b).

Kraj hladnog rata urodio je idejom – posebice izraženom u prijedoru stvarenu pojavom Huntingonova *Sukoba civilizacija* i Fukuyamina *Kraja povijesti* – da su regionalne studije, pa tako i studije Bliskoga istoka, nepotrebne i zastarjele. Da stvar bude gora, nakon 11. rujna 2001. mnogi su kritičari studija Bliskoga istoka doveli u pitanje korisnost cijele

discipline zato što nije uspjela predviđeti napad na Sjedinjene Države. Ipak, kada se pogleda broj knjiga i časopisa koji su posvećeni tim temama i u kojima se objavljuju tekstovi o regiji, disciplina nipošto nije na koljenima (Teti 2007). Štoviše, regionalne studije krase raznovrsnost i interdisciplinarnost (Korany 1999: 151).

U Hrvatskoj su studije Bliskoga istoka, kao i regionalne studije općenito, još u povojima. Ne postoji, primjerice, nijedan specijalizirani časopis za tu regiju. Unatoč tome što je Hrvatska unutar Jugoslavije bila članicom pokreta nesvrstanih te je vrlo usko surađivala s mnogima arapskim zemljama, studije Bliskoga istoka nisu se razvijale u vrijeme Jugoslavije.¹ Nakon stjecanja neovisnosti, Hrvatska je promijenila vanjskopolitički smjer, raskinula veze s pokretom nesvrstanih, pa nije bilo ni posebnoga političkog interesa za razvoj studija Bliskoga istoka. No demokratske promjene ipak su utjecale na razvoj društvenih, pa tako i političke znanosti. Otvorena je cijela lepeza novih istraživačkih područja i interesa. Ivan Grdešić (2007: 129) navodi kako se činilo "da su jedina ograničenja premali broj političkih znanstvenika i premalo vremena za ostvarenje svih novih interesa". I doista, ondašnja mlađa generacija politologa usmjerila se na niz novih istraživačkih područja. Krajem devedesetih godina 20. stoljeća u sklopu hrvatske politologije počele su se razvijati komparativne studije, a posebice regionalne studije. S obzirom na okruženje, prirodno je bilo što su se naj-

¹ Na Fakultetu političkih nauka u Zagrebu, vodila se rasprava o tome je li politička znanost posebna znanost (Kasapović 2007: 55-57; Grdešić 2007: 124). Nije prevladavala ideja da bi trebalo pratiti trendove u razvoju zapadnih društvenih znanosti, a posebice "građanske" političke znanosti. Sukladno tome, nisu se razvijale ni regionalne studije, pa tako ni studije Bliskoga istoka, koje su na Zapadu upravo u to vrijeme završile proces akademske institucionalizacije.

prije razvile regionalne studije Srednje, Istočne i Jugoistočne Europe (Kasapović 2007: 65-66). No u prvom desetljeću 21. stoljeća mlađi istraživači "izlaze izvan okvira spomenutih regija te se okreću regionalnim studijama Latinske Amerike i Bliskog istoka (Kasapović 2007: 66).

Prvi kolegij iz studija Bliskog istoka pokrenut je u akademskoj godini 2008/2009. na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu (Kasapović 2016b: xiii-xiv). Doduše, na Filozofskom fakultetu tog sveučilišta postojala je i prije Katedra za turkologiju koja organizira i izvodi preddiplomski i diplomski studij turkologije. No glavni je naglasak u tim studijskim programima bio na učenju turskoga i arapskog jezika i književnosti te, nešto manje, na povijesti Osmanskoga Carstva i islamske civilizacije (Ffzg.unizg.hr 2020a). Na istom fakultetu postoji i Katedra za judaistiku, koja također izvodi preddiplomski i diplomski studij. I tu je najveći naglasak na jezicima i književnosti, kao i židovskoj povijesti (Ffzg.unizg.hr 2020b). Nasuprot tome, na Fakultetu političkih znanosti na preddiplomskoj i diplomskoj razini studija izvode se tri posebna kolegija koja zahvaćaju bliskoistočne teme, dok se u sklopu predmeta "Suvremene civilizacije" na preddiplomskom Studiju politologije obrađuje i islamska civilizacija (Fpzg.unizg.hr 2020).

Akademski studiji na kojima se proučavaju druge regije podjednako su deficitarni, ako nisu i deficitarniji. Što se tiče Latinske Amerike, objavljene su samo dvije monografije Lidije Kos-Stanišić (2009, 2010). Afričke i azijske studije gotovo ne postoje. Ni studije Istočne Europe nisu brojne. *Polupredsjednički sustavi Rusije i Poljske* (2011) Davora Bobana, *Politički sustav Rusije* (2017) Davora Bobana i Tihomira Cipeka te *Putinova Rusija – novi uspon stare vojne sile* (2008) Marinka Ogoreca rijetki su primjeri hrvatskih znanstvenih monografija Rusije.

Jedinu politološku studiju o Kini, *Kina na Balkanu* (2013), napisali su Jasna Plevnik, Stjepan Mesić i Ljubo Jurčić, ali riječ je, metodološki gledano, o vrlo slabom djelu koje je zapalo u problem selekcijske pristranosti. U kako je lošem stanju bila regionalna komparatistika pokazali su Kasapović, Dolenc i Nikić Čakar (2014: 93) analizom sadržaja glavnoga hrvatskog politološkog časopisa *Politička misao* u dvama razdobljima, od 1964. do 1989. i od 1990. do 2013, u kojoj su došli do zaključka da je u prvo analiziranom razdoblju objavljeno sedam, a u drugom samo dva znanstvena rada o cjelovitim regijama. Rezultat je nešto bolji ako se u obzir uzmu studije jedne ili više zemalja koje pripadaju pojedinim svjetskim regijama, ali većini tih tekstova nedostaje kompleksniji teorijski i metodološki "aparati" komparativne politike i društvenih znanosti općenito, jer je uglavnom riječ o deskriptivnim studijama.

Što se tiče regionalnih studija Bliskoga istoka, do sada je izveden samo jedan znanstveno-istraživački projekt o njima "Bliski istok: otpornost političkih režima na demokratizaciju i stalnost sukoba", voditeljice Mirjane Kasapović. Iz tog je projekta proizašao zbornik radova *Bliski istok. Politika i povijest* (Kasapović 2016a), pa se taj projekt i zbornik mogu smatrati ishodištima komparativnog istraživanja Bliskoga istoka u Hrvatskoj.²

Boris Havel napisao je monografiju *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države* (2015a), a nikako se

² Prethodno je napisano i obranjeno sedam disertacija iz te poddiscipline na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu (Al Machriki 1987; Sorenson 1989; Havel 2012; Picula 2012; Ištaković 2012; Kelmendi 2012; Lendić 2012), a poslije još jedna (Zgurić 2019). Tome nizu mogu se dodati disertacije koje ne pripadaju toj poddisciplini u strogom smislu, ali su joj bliske (Čustović 2020a; Osrečki 2016; Kalinić 2012; Žanko 2012; Kulenović 2006).

ne smije zaboraviti ni prvijenac kojim su udareni temelji ovoj poddisciplini u hrvatskoj političkoj znanosti, knjiga *Politički sustav i politika Izraela* (2010a) Mirjane Kasapović. Nedavno je objavljena i knjiga Vedrana Obučine (2017) *Politički sustav Islamske Republike Iran*. Taj se niz nastavlja pa je u trenutku pisanja ovoga članka u pripremi bila knjiga Davorke Matić *Bliski istok: religija, ideologija i politika*. Generalni konzul Hrvatske u Turskoj od 2010. do 2013. Amir Muharemi, na temelju svoga diplomatskog iskustva, napisao je knjigu *Turska: uvod u povijest, unutarnju i vanjsku politiku* (2012). Od autora koji su pisali o islamizmu, odnosno političkom islamu treba spomenuti knjige Tarika Filipovića *Politički islam: osnovni pojmovi, autori i skupine jednog modernog političkog pokreta* (2008) i Pavla Kalinića *Sekularni korijeni modernog islamizma: Palestina, Iran, Afganistan* (2015). Iako ne pripada politološkima nego orijentalističkim studijama, treba spomenuti i knjigu Mladena Tomorada *Egipat u Hrvatskoj: hrvatska fascinacija staroegipatskom kulturom* (2020). To je ujedno i glavna monografija hrvatskih autora o Bliskom istoku.³

Pregledom znanstvenih i stručnih časopisa na Hrčku stječe se nešto bolji dojam o stanju poddiscipline. Kasapović (2010b, 2014) u *Političkim analizama* piše o pojmovima Bliski istok i Levant. Vlatko Cvrtila (2011) u tom časopisu piše o politikama izvanrednog stanja na Bliskom istoku, Havel (2015b) o terorističkoj organizaciji Islamska država, dok Vedran Obučina (2015a) piše odgovor na Havelov članak. Havel (2017) je pisao o Islamskoj državi, odnosno njezinoj komunikacijskoj strategiji, i u *Analima hr-*

vatskog politološkog društva. O Islamskoj državi u *Političkoj misli* pisao je i Cody Brown (2015). Borna Zgurić i dr. (2015) u *Europskim studijama* uspoređuju vanjsku politiku Republike Hrvatske prema Latinskoj Americi i Bliskom istoku. Borna Zgurić i Lidija Kos-Stanišić (2018) u *Političkim perspektivama* pišu o transformacijama političkih sustava u Sjevernoj Africi i Srednjoj Americi.⁴ Natali Lulić Grozdanoski (2015) u *Političkim analizama* piše o politikama razvojne pomoći Bliskom istoku. Marko Žilović (2013) u *Političkim perspektivama* piše o narodnim ustancima u arapskom svijetu 2010-2011, dok je Osrečki (2014) u *Političkoj misli* pisala o utjecaju novih medija na demokratizaciju Bliskoga istoka. U istom časopisu Mieczyslaw Boduszynski (2013) uspoređuje utjecaj projekata promicanja demokracije Europske unije u balkanskima i bliskostičnim zemljama. Čustović (2020b) je u *Političkoj misli* objavila članak o smrtnoj kazni za otpadništvo od vjere u islamu. Davorka Matić (2008, 2011, 2018) u *Reviji za sociologiju* piše o uzrocima demokratskog deficita na Bliskom istoku i arapskom nacionalizmu, a u *Socijalnoj ekologiji* o islamskim pokretima u arapskom svijetu. U *Reviji za sociologiju* piše i Mirko Bilandžić (2008) o islamističkim oružanim organizacijama na Bliskom istoku. U časopisu *Europske studije* Havel (2016a) piše o postosmanskom Orijentu. Kalinić (2013), pak, u *Polemosu* piše o ishodištima političkog islama. Časopis *Croatian International Relations Review* objavio je tri članka o Bliskom istoku: o konfliktima i redefiniciji regije Bliskoga istoka (Picula 2008), o Europskoj uniji, NATO-u i Arapskom proljeću (Bebler 2012) i o ulozi Europske unije u

³ Uzorak je utvrđen pregledom *online*-kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu tako da su u tražilicu upisane ključne riječi *Bliski istok*, *politički islam* ili *islamizam* te nazivi pojedinih država u regiji.

⁴ U rijetke međuregionalne komparativne analize ubraja se studija Danijele Doleneć (2016) u kojoj autorica uspoređuje demokratsku transformaciju u Istočnoj Europi 1989. i na Bliskom istoku 2011.

medijaciji u bliskoistočnome mirovnom procesu (Musladin 2012).

Osim cjelovitih studija regije, na Hrčku se mogu naći i studije pojedinih zemalja i nekoliko zemalja Bliskoga istoka. Zgurić (2012a) u *Političkim analizama* piše o Alžiru. Matić i Bilandžić (2010) u *Polemosu* pišu o političkom islamu i mogućnostima demokratizacije Egipta. Kornelija Ajlec (2014) u *Časopisu za suvremenu povijest* piše o vlasti u Egiptu i rješavanju problema izbjeglica u Drugome svjetskom ratu. Martini i Taylor (2012) u *Političkoj misli* pišu o vojnom nadziranju demokracije u Egiptu, što je zapravo članak koji je prenesen iz *Foreign Affairs*, stručnog časopisa bliskoga američkome političkom establišmentu. Zgurić (2013a) u *Političkim analizama* uspoređuje masovne prosvjede na trgovima Tahrir (Egipat) i Taksim (Turska), a u zborniku *Bliski istok. Politika i povijest i politika* (Kasapović 2016a) napisao je studiju o Egiptu. U *Croatian International Relations Review* objavljen je članak Yumitroa i Estrianija (2017) o procesu demokratizacije Egipta nakon Arapskog proljeća.

Napisano je i nekoliko članaka o Iraku: Zgurić (2013b) piše u *Suvremenim temama* o vojnoj intervenciji SAD-a u Iraku i građanskom ratu koji je uslijedio, Ricchiardi (2007) u *MediAnalima* o smrtnosti novinara u Iraku, Antić (2009) u *Političkoj misli* o moralnoj opravdanosti rata u Iraku, Picula (2016) u *Političkim analizama* o Iraku između demokracije i građanskog rata, Tomanić Trivundžija (2004) u *Medijskim istraživanjima* o fotografskoj prezentaciji američkog napada na Irak 2003. u jednoj slovenskoj tiskovini, Leszek (1994) u časopisu *Studia ethnologica Croatica* o lokalnome, regionalnom i nacionalnom identitetu Kurda. U časopisu *Međunarodne studije Giba* (2017) je usporedila posthladnoratovksu diplomaciju prinude Iraka s Bosnom, Kosovom i Afgani-

stanom. Picula (2016b) je napisao zborničku studiju o Iraku.

Iran je pobudio znatan interes politologa: Jović (2009) piše o Iranu u međunarodnoj politici trideset godina nakon revolucije u *Političkoj misli*, Lucić (2009) o Hezbolahu kao iranskom projektu u časopisu *National security and the future*, o socijalnom populizmu u Iranu pisao je Obućina (2016) u *Političkoj misli*, o iranskome nuklearnom programu u *Croatian International Relations Review* pisao je Lodgaard (2007), o odnosima Irana i Saudijske Arabije u *Političkoj misli* pisali su Tzemprin i dr. (2016), o političkom sustavu Irana i ljudskim pravima u istom časopisu pisao je Jevtić (1990), dok je Picula (2013) pisao u *Političkim analizama* o predsjedničkim izborima u Iranu, a u istom je časopisu Obućina (2010, 2016) pisao o ajatolasima kao stvarnim vladarima Irana i o utjecaju iranske revolucije na Arapsko proljeće.

Izrael je donekle imao "povlašten" status u regionalnim studijama Bliskoga istoka jer je o njemu napisano više znanstvenih studija i članaka nego o ijednoj drugoj zemlji regije. O migracijama i promjenama u židovskoj populaciji te useljavanju Židova u Izrael u *Migracijskim i etničkim temama* pisala je Švob (1995, 1997). Vukas (2013) u *Međunarodnim studijama* bavio se Izraelom kao židovskom i demokratskom državom. Primorac (2000) je u članku u *Političkoj misli* analizirao stavove Izraela prema ratovima na Balkanu devedesetih godina. Kasapović (2008, 2009, 2013) je u *Društvenim istraživanjima* objavila članak o izravnim izborima premijera u Izraelu, u *Međunarodnim studijama* o predizborima u izraelskim strankama, a u *Političkim analizama* o Laburističkoj stranci Izraela. U *Političkoj misli* Havel (2011, 2013b, 2013c, 2016, 2019, 2020) je pisao o kršćanskom cionizmu, a u *Političkim analizama* o Izraelu i palestinskoj državi u previranjima u islam-

skom svijetu te o utjecaju sekularizma na nastanak Države Izrael, u *Obnovljenom životu* objavio je dva rada o odnosu teologije i cionizma.

Iz perspektive političke i srodnih znanosti, o Jemenu je objavljen samo jedan tekst (Blagojević 2016) u *Političkim analizama*. O Libanonu su pisali Picula (2012b) i Zgurić (2013c). Picula se u *Političkim analizama* bavio Hezbolahom, Zgurić u *Političkoj misli* slomom konfesionalne demokracije i građanskim ratom. Kasapović je napisala zborničku studiju o Libanonu (2016c). Emi-na El Majzoub (2016) napisala je pak zasad jedinu studiju o Jordanu.

O Libiji nakon pada Gadafija pisao je Lamont (2016) u *Političkim analizama*, dok je Cvrtila (2012) u istom časopisu usporedio Siriju i Libiju. Cvrtila (2016) je i autor zborničke studije o Siriji. U *Međunarodnim studijama* rad o diplomaciji prinude prema Libiji napisala je Giba (2018). O Siriji, odnosno fenomenu stranih boraca u Siriji, pisao je Andonov i dr. (2014) u *Međunarodnim studijama*. Jedini rad o Tunisu, odnosno tranzicijskoj pravednosti u Tunisu, napisali su Lamont i Boujneh (2012) u *Političkoj misli*. O Palestini, odnosno novom valu priznanja palestinske države u *Političkim analizama* pisao je Picula (2011). Kasapović (2016d) je napisala zborničku studiju o Palestini.

Turska je ipak bila nešto zastupljenija od drugih bliskoistočnih zemalja u hrvatskoj političkoj znanosti. O njoj su pisali Brljavac (2011), koji je u *Zborniku radova Pravnog fakulteta u Splitu* objavio rad o turskoj politici prema Europskoj uniji, a Haddad (2001) je u *Migracijskim i etničkim temama* objavio članak o Kurdima u Turskoj. U časopisu *Političke analize* objavljeno je više članaka o Turskoj: Bekić (2015) je pisao o dubokoj državi u Turskoj, Budimir (2015) i Leupold (2015) o genocidu nad Armen-

cima, Obućina (2015b) o turskoj politici prema Cipru, a Jović (2010) o turskoj politici prema Bosni i Hercegovini. O Turskoj u *Političkoj misli* pisao je Bebler (2016). U *Croatian International Relations Review* publicirana su dva članka o vanjskoj politici Turske: Naumascua (2017) uspoređuje diskurse članica NATO-a na primjerima Turske, Rumunjske i Bugarske, a Rašidagić i Hesova (2020) pisali su o vanjskopolitičkom fokusiranju Turske na Bosnu i Hercegovinu. Jović (2016) je napisao zborničku studiju o Turskoj.

O mnogima zemljama Bliskoga istoka i Sjeverne Afrike – Marokom, Bahreinom, Kuvajtom, Omanom i Ujedinjenima Arapskim Emiratima – nije obavljen nijedan rad iz političke znanosti i srodnih disciplina ni u znanstvenima ni u stručnim časopisima Republike Hrvatske.

O zemljama Bliskoga istoka u hrvatskim časopisima društvenih i humanističkih znanosti objavljeno je ukupno 75 znanstvenih i stručnih članaka. Od toga je u dva časopisa – *Politička misao* i *Političke analize* – objavljeno čak 38 ili neznatno više od 50 posto svih članaka o zemljama te regije. Samo je osam autora u tim časopisima objavilo dva ili više članaka o zemljama Bliskoga istoka. U drugim časopisima kojima je izdavač ili suizdavač Fakultet političkih znanosti – u *Analima Hrvatskog politološkog društva* koji objavljuje Hrvatsko politološko društvo u suizdavaštvu s Fakultetom političkih znanosti – objavljeno je samo pet članaka o Bliskom istoku. U *Analima*, kao i u drugima fakultetskim časopisima, radove su objavili malobrojni autori (Havel 2017; Zgurić i dr. 2015; Zgurić i Kos-Stanišić 2018; Žilović 2013).

Od 75 znanstvenih i stručnih članaka o Bliskom istoku, samo se 11 odnosi na zemlje Sjeverne Afrike. To pokazuje da je ta bliskoistočna podregija u hrvatskoj

Tablica 1. Broj članaka i autori koji su pisali o Bliskom istoku u časopisima *Politička misao* i *Političke analize* (1990-2020)

Autori	Časopisi	
	<i>Politička misao</i>	<i>Političke analize</i>
Antić, Miljenko	1	
Bebler, Anton	1	
Bekić, Janko		1
Blagojević, Jelisaveta		1
Boduszynski, Mieczyslaw	1	
Brown, Cody	1	
Budimir, Zdravko		1
Cvrtila, Vlatko		2
Čustović, Ajla	1	
Havel, Boris	1	2
Jović, Dejan	1	2
Kasapović, Mirjana		3
Lamont, Christopher		1
Lamont, Christopher, Boujneh, HÉla	1	
Leupold, David		1
Lulić Grozdanoski, Natali		1
Obučina, Vedran	1	3
Osrečki, Albina	1	
Picula, Boško		4
Primorac, Igor	1	
Tzemprin, Athina	1	
Zgurić, Borna	1	2
Ukupan broj članaka	13	24

znanstvenoj i stručnoj literaturi uvelike podzastupljena. Takvo stanje stvari ukazuje i na veliku istraživačku prazninu koju je potrebno ispuniti.

Komparativne regionalne studije Bliskoga istoka u Hrvatskoj

Iz prethodnog pregleda literature može se iščitati da je samo nekolicina autora pisala o bliskoistočnim temama i da su ti radovi uglavnom objavljeni u nekoliko časopisa. Iako se broj znanstvenih i stručnih članaka iz te poddiscipline komparativne političke znanosti počeo

povećavati, ona je još uvijek *in statu nascendi*.

U nastavku analizom sadržaja članaka u znanstvenim časopisima koje objavljuje Fakultet političkih znanosti, prethodno uvrštenih u studije Bliskog istoka, želim utvrditi je li riječ o radovima koji se mogu smatrati komparativnima regionalnim ili tradicionalnima regionalnim studijama. Drugim riječima, cilj je utvrditi koliko se autora koristi teorijama i metodama komparativne političke znanosti, ali i drugih društvenih znanosti. I politološka disciplina međunarodnih odnosa pokazuje veliki

istraživački fokus za tu regiju te se i radovi iz te discipline mogu smatrati regionalnima komparativnim studijama. Taj je postupak tim opravdaniji ako se ima na umu da je danas sve teže razlikovati komparativnu od međunarodne politike zbog globalizacije i sve šire i dublje međuovisnosti različitih zemalja (Caramani 2013: 3). U tu analizu nije uključen stručni časopis *Političke analize*, a dodan je znanstveni časopis *Analiza Hrvatskog politološkog društva*. Analitički uzorak čine, dakle, članci objavljeni u četirima časopisima; *Politička misao*, *Analiza Hrvatskog politološkog društva*, *Političke perspektive* i *Europske studije*.

Komparativne regionalne studije Bliskoga istoka u *Političkoj misli*, *Analiza Hrvatskog politološkog društva*, *Političkim perspektivama* i *Europskim studijama*

U časopisu *Politička misao* objavljen je najveći broj članaka (13) koji pripadaju studijama Bliskoga istoka, što je i razumljivo jer je to najstariji politološki časopis u zemlji. U ostalima trima časopisima objavljeno je samo pet članaka. Treba jasno naznačiti da je riječ o člancima koji su objavljeni nakon 1990. To se razumije samo po sebi kada je riječ o *Analizi Hrvatskog politološkog društva*, *Političkim perspektivama* i *Europskim studijama* – časopisima koji su počeli izlaziti 2004, 2011. i 2015. *Politička misao* postoji pak od 1964, ali sam se ograničio samo na brojeve od 1990. Drugim riječima, analitički uzorak čine godišta i brojevi *Političke misli* od 1990, dok su u analitički uzorak uvrštena sva godišta i svi brojevi ostala tri časopisa. Članci su analizirani na temelju dvaju kriterija: jesu li u njima korištene teorije i metode političke znanosti ili nisu (Basedau i Köllner 2007). Ako su u člancima korištene politološke, posebice komparativne, teorije i metode, ubrojani su

u regionalne komparativne studije. Ako članci ne zadovoljava spomenute kriterije, uvršteni su u tradicionalne regionalne studije.

Posljednji uvršteni članak s područja studija Bliskoga istoka jest rad Ajle Čustović "Smrtna kazna za otpadništvo u islamu" (2020b) u kojemu autorica raspravlja o odnosu islama i liberalnog razumijevanja ljudskih prava, odnosno o odnosu između liberalne političke teorije i različitih pravaca islamske filozofske misli (tradicionalista, revivalista, zastupnika progresivne islamske misli). Budući da uspoređuje i praksu smrtno kazne u muslimanskim zemljama, ne bavi se samo regijom Bliskoga istoka nego islamskim svijetom uopće. Nadalje, autorica uspoređuje i dvije deklaracije o ljudskim pravima – Opću deklaraciju o ljudskim pravima i Deklaraciju o ljudskim pravima iz Kaira. Članak donekle zahvaća područje komparativnog prava, ali se u osnovi može uvrstiti u političke teorije, odnosno u povijest političkih ideja. To je osobito opravdano ako se ljudska prava ne shvate samo kao pravne nego i kao političke kategorije. Kako se članak temelji na političkim teorijama i ne služi se empirijskim istraživanjima, ubraja se u tradicionalne regionalne studije u širem smislu.

Havel je autor najviše samostalnih radova u analiziranim časopisima. U *Političkoj misli* objavio je članak "Kršćanski cionizam, nastanak i razvoj neočekivanoga političko-religijskog fenomena" (2013b) u kojemu razmatra ulogu kršćanskog cionizma u osnutku Države Izrael. Odbacuje tezu nekih autora da je to "američka izmišljotina" i daje iscrpan pregled povijesti i razvoja te političke ideje. Havelov članak svojom strukturom, sadržajem i argumentacijom pripada historiografskim studijama, povijesti političkih ideja i religije, odnosno može se uvrstiti u tradicionalne regionalne studije. Havelov (2016)

članak u *Europskim studijama* "Postosmanski Orijent: od fragmentacije do *asabijaha* s osvrtom na arapsko-izraelski sukob" također pripada tradicionalnim regionalnim studijama. Autor se u njemu bavi fragmentacijom arapskih političkih, vojnih i ideoloških aktera, koja je u određenoj mjeri, ali ne i isključivo, bila rezultat arapsko-izraelskih sukoba. Pokazuje i isprepletenost islama i politike kao važno obilježje Bliskoga istoka. Havel tretira Bliski istok kao cjelovitu regiju, bavi se historiografijom i poviješću političkih ideja regije, pa se može zaključiti kako i taj njegov članak pripada tradicionalnima regionalnim studijama. Havelov (2017) članak u *Analima Hrvatskog politološkog društva* "Komunikacijska kampanja Islamske države: *Dabiq* 2014-2015" ubraja se u studije Bliskog istoka, ali i u medijske studije. U njemu se uspoređuje komunikacijska kampanja Islamske države s komunikacijskim kampanjama Hamasa, Hezbolaha i Al Kaide na temelju analize sadržaja službenih glasila tih terorističkih organizacija. Taj je članak po prirodi uistinu komparativna studija u kojoj se autor služi i standardnom kvalitativnom metodom analize političkih tekstova – analizom sadržaja. Kako autor uspoređuje komunikacijske kampanje nekoliko terorističkih organizacija unutar regije Bliskog istoka, članak se ubraja u komparativne unutarregionalne studije Bliskoga istoka.

Zgurić je drugi najzastupljeniji autor u regionalnim studijama Bliskoga istoka u analiziranim časopisima, ali je od triju njegovih tekstova samo jedan samostalan. Zgurićev članak u *Političkoj misli* "Krize, građanski rat i slom konfesionalne demokracije u Libanonu" (2013c) mala je studija slučaja povijesti i razvoja konfesionalne konsocijacije u Libanonu. Studija slučaja tipična je strategija istraživanja kako u tradicionalnima tako i u komparativnima regionalnim

studijama, pri čemu valja imati na umu da je u studijama slučaja komparacija u biti implicitna. Autor koristi i teorijske modele konsocijacijske demokracije, ali empirijski ne testira hipotezu, pa je članak umnogome deskriptivan s naglašenijima historiografskim tonovima, pa se može uvrstiti u tradicionalne regionalne studije. U *Europskim studijama* Zgurić i dr. (2015) u članku *Comparison of Croatian Foreign Policy towards Latin America and the Middle East* uspoređuju vanjsku politiku Hrvatske prema regijama Latinske Amerike i Bliskoga istoka u dvama razdobljima: od 1991. do 2001. i od 2001. do 2012. Iako se autori ne bave, dakle, samo Bliskim istokom, članak je komparativna (kvantitativna) studija s velikim brojem slučajeva. Disciplinarno je najbliži komparativnim analizama vanjske politike, ali kako uspoređuje hrvatske vanjske politike prema dvjema regijama pripada i komparativnima biregionalnim studijama. Zgurić i Kos-Stanišić (2018) u *Političkim perspektivama* objavili su članak *The Transformation of Political Systems in North Africa and Central America: an Inter-Regional Comparison* u kojemu uspoređuju transformacije političkih sustava Sjeverne Afrike i Srednje Amerike. Autori koriste teorije transformacije političkih sustava i istraživački dizajn komparativne analize demokratskih procesa u dvjema regijama kako bi dokazali svoju tezu. Taj članak pripada komparativnima biregionalnim studijama. Ujedno, to je jedan od rijetkih tekstova koji se bavi Sjevernom Afrikom kao podregijom Bliskog istoka.

U istom je časopisu objavljen Žilovićev članak (2013) "Narod hoće da sruši režim: različite sudbine severnoafričkih režima tokom arapskih previranja 2010/2011". Autor u njemu objašnjava različite ishode prosvjeda u Tunisu, Egiptu, Alžiru i Libiji, koristeći se teorijama autoritarnih režima, odnosno

strategijama opstanka autoritarnih režima, te teorijama prosvjednih politika (*contentious politics*). Kako članak komparira ishode prosvjednih politika u četirima sjevernoafričkim zemljama, zasigurno pripada komparativnima unutarregionalnim studijama, budući da ima komparativnu perspektivu, a hipoteze dokazuje pomoću empirijske političke znanosti – studija najslićnijih slučajeva s različitim ishodima na ovisnoj varijabli.

Sve ostale radove u *Političkoj misli* objavili su autori kojima je to bio jedini članak o Bliskom istoku. Osrečki (2014) je publicirala članak "Novi mediji i 'Arapsko proljeće'" u kojemu koristi kritičku teoriju medija i tehnologije kako bi propitala vezu između novih medija i demokratskih ustanaka unutar Arapskog proljeća. Zaključila je kako novi mediji nisu bili uzrokom Arapskog proljeća. Do takva je zaključka došla tako što je u više država zahvaćenih Arapskim proljećem usporedila ulogu i utjecaj novih medija u prosvjednim aktivnostima (interneta, posebice društvenih mreža Facebook i Twitter, te satelitskih televizija poput Al Jazeera, Al Arabyje i Al Hurre). Članak očito pripada kako studijama demokratizacije tako i medijskim studijama, a budući da je pristup komparativan, može se svrstati i u komparativne unutarregionalne studije.

U članku "Trideset godina nakon revolucije: Iran u središtu svjetske politike" (2009) Jović suprotstavlja liberalizam kao univerzalističku ideologiju tradicionalizmu. Autor tvrdi kako je Iran prepreka globalnom širenju liberalne demokracije. Riječ je o studiji slučaja koja utilizira teorije međunarodnih odnosa, ali članak ima i komparativnu perspektivu, budući da uspoređuje politički sustav Irana, koji se zasniva na dualnima temeljima republikanizma i teokracije, s Kinom i četiri azijska tigra – Tajvanom, Singapurom, Južnom Korejom i Hong

Kongom – u kojima su politički sustavi također utemeljeni na dualnim načelima. Autor jasno povezuje unutarnji politički ustroj država s njihovim vanjskopolitičkim djelovanjem. Iako je riječ o tekstu iz discipline međunarodnih odnosa, on se može uvrstiti i u komparativne regionalne studije.

Američki autor Mieczyslaw Boduszynski (2013) u članku *Comparing Western Democratic Leverage: From Tirana to Tripoli* analizira ulogu zapadnih vanjskih aktera, odnosno Europske unije, na demokratizaciju balkanskih zemalja i zemalja zahvaćenih Arapskim proljećem (posebice Tunis, Egipat i Libiju). Koristi se teorijama kompetitivnih autoritarnih režima i vanjskog utjecaja na demokratizaciju (politike kondicionalnosti Europske unije) pa rad, zbog komparacije dviju regija, ima jasnu komparativnu perspektivu i može se uvrstiti u komparativne biregionalne studije.

U radu *Transitional Justice in Tunisia: Negotiating Justice during Transition* (2012) američkog autora Christophera Lamonta i tuniske autorice Héle Boujneh primijenjen je teorijski pristup tranzicijske pravde kao jedan od važnih koncepata u literaturi o demokratizaciji, u studiji slučaja Tunisa. Autori pišu o tranzicijskoj pravdi u Tunisu nakon odlaska s vlasti Ben Alija, odnosno tranzicije u demokraciju. U radu je vidljiva i implicitna komparacija sa susjednima, ali i s drugim državama koje je zahvatilo Arapsko proljeće. Kao i u prethodnom slučaju, riječ je o jednome od vrlo rijetkih članaka koji se bave sjevernoafričkom podregijom ili nekom od zemalja u njoj. Članak se također može uvrstiti u komparativne unutarregionalne studije.

Mobilizing the Caliphate: ISIS and the Conflict in Iraq and Siriya (2015) još je jedan članak koji je napisao američki autor Cody Brown, koji živi i radi u Hrvatskoj. Brown (2015) u tekstu tvrdi

kako Islamska država istinski nije dio globalnog džihada nego rezultat sektaških previranja u Iraku i Siriji. On utilizira teorijske postavke "novog terorizma" i koristi se empirijskim podacima o dnevnim događajima, uspoređujući broj dnevnih terorističkih napada koje je počinila Islamska država u Siriji i Iraku kako bi dokazao svoju početnu tezu. I taj se članak zbog uporabe teorijskoga i metodološkog aparata empirijske političke znanosti može uvrstiti u komparativne unutarregionalne studije.

Anton Bebler, slovenski politolog, u radu *Turkey's Imperial Legacy and the Potential for Conflict in the Balkans* (2016) u *Političkoj misli* uspoređuje osmansko imperijalno naslijeđe na Balkanu s naslijeđem europskih kolonijalnih carstava, što radu daje komparativna obilježja. Ujedno, izrijeком pokazuje suvremenu meku moć Turske na Balkanu. Donekle se koristi historiografskim pristupom, ali zbog uporabe teorijskih koncepata iz međunarodnih odnosa (meka moć, imperijalizam, kolonijalizam, postkolonijalizam) te usporedbe više od jedne svjetske regije, rad se može svrstati u komparativne regionalne studije.

Athina Tzemprin i dr. (2015) u članku *The Middle East Cold War: Iran-Saudi Arabia and the Way Ahead* pišu o suparništvu Irana i Saudijske Arabije. Autori "kroz naočale" geopolitike i konstruktivističke teorije međunarodnih odnosa analiziraju uzroke sukoba tih dviju zemalja. Ujedno, analiziraju utjecaj tvrde i meke moći koje obje zemlje projiciraju na Bliski istok. Nadalje, povezuju unutarnje političko ustrojstvo dviju zemalja s njihovim vanjskopoličkim djelovanjem. I za taj članak se može ustvrditi kako pripada komparativnima unutarregionalnim studijama, budući da se uz teorijske pristupe međunarodnih odnosa služe i studijom slučaja kao standardnim dizajnom istraživanja u empirijskim društvenim znanostima, pa

tako i u međunarodnim odnosima i regionalnoj komparatistici.

Vedran Obućina (2015c) u članku *Social Populism and the Future of the Islamic Republic of Iran* povezuje koncepte socijalne pravde i populizma s unutarnjim političkim ustrojem Irana. Rad je studija slučaja socijalnih politika u Iranu, što komparaciju čini implicitnom. Kako je riječ o radu u kojemu su analizirane javne politike u Iranu, koje su "tradicionalan" predmet istraživanja i komparativnih javnih politika, a studije populizma trenutačno su jedan od glavnih trendova u komparativnoj političkoj znanosti, može se uvrstiti u komparativne unutarregionalne studije.

Posljednja dva članka pomalo su problematična iz perspektive njihove kategorizacije. Članak Miljenka Antića (2009) *Iraq War (2003-): Was it Morally Justified?* Pripada, u osnovi, disciplini međunarodnih odnosa. Koristeći teoriju pravednog rata, autor pokušava odgovoriti na pitanje je li rat u Iraku bio moralno opravdan. Piše o izvanjski nametnutoj demokraciji u Iraku na temelju vrlo jasnih argumenata. Iako je rad uglavnom teorijske prirode, autor se često referira na empirijske dokaze, najčešće dobivene anketama, kojima želi potkrijepiti svoju argumentaciju, što rad djelomice čini i empirijskim. On smatra da je prikazani unutarnji politički ustroj Iraka bio razlogom američke intervencije, što je u skladu s teorijom demokratskog mira. Rad ima i eksplicitnu komparativnu komponentu, budući da autor uspoređuje američku intervenciju u Iraku s američkim vojnim djelovanjem na Balkanu. No u dokazivanju jednog dijela svojih tvrdnji na kraju se nekritički oslanja na djela Noama Chomskoga, čiji su radovi o vanjskoj politici Sjedinjenih Država ponajprije političko publicističko štivo, a ne znanstvena literatura, pa je autor upao u zamku vrijednosne pristranosti. Unatoč nedostacima, članak

Tablica 2. Broj članaka koji pripadaju tradicionalnima i komparativnima regionalnim studijama Bliskog istoka (1990-2020)

Časopisi	Tradicionalne regionalne studije	Komparativne regionalne studije
Politička misao	4	9
Anali Hrvatskog politološkog društva		1
Političke perspektive		2
Europske studije	1	1
Ukupan broj članaka	5	13

se ipak može ubrojiti u komparativne regionalne studije.

Posljednji analizirani članak "Pre-seljenje' i 'etničko čišćenje': Izrael i rat na Balkanu" Igor Primorac (2000: 12) počinje izjavom: "Od početka raspada Jugoslavije, sve su izraelske vlade zauzele prosrpski stav". Tu tvrdnju dokazuje uspoređujući stavove izraelskih medija i vlada od 1991. do 1998. Svoj glavni argument, odnosno ono što bismo mogli nazvati ovisnom varijablom, objašnjava poviješću Države Izrael, odnosno svojevrsnom neovisnom varijablom. No ne uspijeva potpuno povezati ovisnu i neovisnu varijablu. Nadalje, unatoč tome što je autor profesor filozofije, rad je uglavnom neteorijske prirode, a vrlo se uvjetno može svrstati u tradicionalne regionalne studije.

Članak Martinija i Taylor (2011) "Vojno nadziranje demokracije u Egiptu: Nastojanje vojske da kreira egipatsku budućnost" isključio sam iz analize. Iako je to rijedak tekst koji se bavi Egiptom, nije riječ o znanstvenom radu nego o članku preuzetom iz američkoga stručnog časopisa za međunarodnu politiku *Foreign Affairs*.

Zaključak

Mirjana Kasapović (2016b) opravdano je navela kako je, nasuprot političkoj i društvenim znanostima na Zapadu, u hrvatskoj političkoj znanosti izostala rasprava o teorijskima i metodološkim

pretpostavkama i dosezima studija Bliskog istoka. Ovaj rad, makar djelomice, nastoji nadoknaditi taj nedostatak. Analiza časopisa društvenih i humanističkih znanosti Republike Hrvatske pokazala je kako su studije Bliskoga istoka tek u povojima. U hrvatskima znanstvenim i stručnim časopisima, u razmjerno dugom razdoblju od 1990. do 2020, objavljeno je 75 članaka o toj regiji, dok je o podregiji Sjeverne Afrike publicirano samo 11 članaka. Od tih 75 članaka, jednu trećinu čine stručni radovi. Najveći broj znanstvenih članaka o Bliskom istoku (13) objavljen je u *Političkoj misli*, dok je u ostalima analiziranim znanstvenim časopisima, kojima je izdavač ili suizdavač Fakultet političkih znanosti, objavljeno samo pet članaka. Sve radove napisao je uzak krug autora, među kojima ima i "izletnika" koji su napisali samo po jedan rad. Znanstveno izučavanje Sjeverne Afrike gotovo je posve zanemarivo. To navodi na misao da ta regija pobuđuje slab interes hrvatskih političkih i društvenih znanstvenika, što je doista čudno s obzirom na to koliko je važna u međunarodnoj politici i koliko se "povijesti" svaki dan stvara u njoj. To čudi još više ako se ima u vidu koliko na Hrvatsku utječu bliskoistočni problemi, kakva je, primjerice, bila velika izbjeglička kriza 2015. No pomak je svakako napravljen. Ne smije se zaboraviti kako je hrvatska politička znanost velik zaočret napravila devedesetih godina prošlog stoljeća napustivši "marksističku

politologiju", čime je značajno proširen "katalog" istraživačkih tema kojima su se, poglavito mlađi, istraživači počeli baviti. Demokratske promjene pratile su institucionalne promjene na Fakultetu političkih znanosti, a institucionalne promjene ukorak su pratile i promjene u istraživačkim interesima. Tako se počela razvijati i komparativna politička znanost, a s njom i komparativne regionalne studije. Prve komparativne regionalne studije bavile su se proučavanjem Srednje, Istočne i Jugoistočne Europe, dok su regionalne studije Latinske Amerike i Bliskoga istoka slijedile poslije njih (Kasapović 2007; Grdešić 2007).

I studije međunarodnih odnosa doživjele su promjene devedesetih godina prošlog stoljeća. Novi je istraživački fokus na početku bio poglavito na NATO-u i Europskoj uniji, što se opet djelomice može objasniti političkim razlozima – željom Hrvatske da uđe u članstvo tih organizacija i zajednica. Istraživači međunarodnih odnosa u prvome i drugom desetljeću 21. stoljeća širili su svoj interes na sve više istraživačkih tema, tako da se s vremenom može očekivati i veće istraživačko fokusiranje na Bliski istok. Ipak čudi što do toga nije došlo ranije, posebice ako se uzmu u obzir napad Al Kaide na Sjedinjene Države 11. rujna 2001. i ratovi na Bliskom istoku koji su uslijedili kao izravna posljedica tog napada. No da parafraziram Grdešića (2007: 129): možda je najveći problem to što politologa ipak ima malo i što su moraju ograničiti svoje istraživačke interese, pa zapravo ne čudi kako se Bliskim istokom dosad bavio vrlo mali broj politologa, koji su se za tu regiju i specijalizirali.

Kvalitativnom analizom članaka objavljenih u četirima politološkim časopisima ustanovljeno je da su komparativne regionalne studije znatno zastupljenije od tradicionalnih regionalnih studija. Uglavnom je riječ o unutarregionalnim

i biregionalnim studijama, dok su međuregionalne studije iznimke. Time se ne umanjuju značenje i kvaliteta tradicionalnih regionalnih studija. Dapače, neki radovi iz toga korpusa kvalitetom značajno zasjenjuju radove koji su uvršteni u komparativne regionalne studije. Cilj ovoga rada nije dijeliti metodološki i teorijski rafinirane "društvenjake" od neteorijskih "humanista" i "orijentalista",⁵ što se često čini u zapadnima društvenim i humanističkim znanostima, posebice zato što se ovom disciplinom u Hrvatskoj sustavno bavi tako malo znanstvenika. Cilj je ovoga rada dati doprinos analizi stanja jedne znanstvene discipline u Hrvatskoj. Nije nevažno ni to što je od 18 analiziranih radova devet objavljeno na engleskom jeziku,⁶ što uvelike pridonosi boljoj međunarodnoj vidljivosti i internacionalizaciji znanstvene discipline.

⁵ Havel (2010, 2015c) navodi kako je objava poznatog djela *Orijentalizam* Edwarda Saïda na neki način negativno utjecala na studije orijentalistike na Zapadu: "*Orijentalistika* je postala pogrdna, a *orijentalist* uvreda" (Havel 2015c: 74). Navodi i kako je srednjostrujaška orijentalistika, koja je uslijedila nakon objave Saïdove knjige, svojom islamskom apologetikom i kulturom političke korektnosti uspjela istisnuti na znanstvenim metodama temeljenu znanost (76). Prema njegovu mišljenju, tri su temeljna problema s kojima se suočava suvremena srednjostrujaška orijentalistika: (a) izvankontekstna komparacija, (b) apologetska selektivnost i (c) nekritičko prihvatanje islamske historiografije (Havel 2010). Slične probleme u zapadnoj orijentalistici i bliskoistočnim studijama, makar što se tiče političke korektnosti i islamske apologetike, analizirao je i Bassam Tibi (2009, 2012, 2013). U drugu ruku, kako hrvatska orijentalistika nije pratila znanstvene trendove na Zapadu (Havel 2015: 74-75), nije naslijedila ni njezine probleme.

⁶ Neki su hrvatski autori članke o bliskoistočnim temama objavili u uglednim inozemnim časopisima (Zgurić 2012b; Havel 2014, 2015d).

Treba spomenuti i to da je stanje studija Bliskoga istoka u Hrvatskoj mnogo bolje od stanja studija drugih velikih regija. Latinskom Amerikom sustavno se u Hrvatskoj bavi samo jedna politička znanstvenica. Ruske studije, kao i studije drugih europskih zemalja, bolje su razvijene, što je razumljivo s obzirom na zemljopisni položaj, povijest i politiku Hrvatske. Analizu američkih studija tek treba napraviti, dok je proučavanje Afrike i Azije krajnje deficitarno. To je svakako potrebno promijeniti ako se uzmu u obzir gospodarska snaga i međunarodni utjecaj nekih država iz tih makroregija. Publiciranje radova iz neke discipline nužan je uvjet stvaranja novih nastavnih predmeta/kolegija, čime se širi ponuda

hrvatskih akademskih institucija domaćima i stranim studentima. Naposljetku, regionalne ekspertize mogu pomoći i tvorcima hrvatske vanjske i sigurnosne politike. Kako je ovaj članak fokusiran isključivo na Hrvatsku, tek predstoji istraživanje stanja regionalnih studija, posebice studija Bliskoga istoka, u drugim državama Jugoistočne Europe, poput Bosne i Hercegovine i Srbije, kako bi se u komparativnoj perspektivi mogli donijeti zaključci o tome koliko su regionalne studije Bliskoga istoka u Hrvatskoj napredovale. Također, potrebno je napraviti i opsežniju analizu razvijenosti studija drugih regija u hrvatskoj političkoj znanosti.

Literatura

- Adib-Moghaddam, Arshin. 2006. *The International Politics of the Persian Gulf: A cultural genealogy*. London i New York: Routledge.
- Ajlec, Kornelija. 2014. Egipatska vlada i rješavanje izbjegličke problematike tijekom Drugog svjetskog rata. *Časopis za suvremenu povijest*. (46) 2: 295-318.
- Al Machriki, Ismail. 1987. *Socijalistička arapska BAAS partija – istorija i razvoj: od osnivanja do XI Panarapskog kongresa* (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Andonov, Oliver i dr. 2014. Fenomen stranih boraca u Siriji i možebitne posljedice za Europu. *Međunarodne studije*. (14) 1: 43-62.
- Antić, Miljenko. 2009. Iraq War (2003-): Was it Morally Justified? *Politička misao*. (46) 1: 88-113.
- Basedau, Matthias, Köllner, Patrick. 2007. Area Studies, Comparative Area Studies, and the Study of Politics: Context, Substance, and Methodological Challenges. *Zeitschrift für vergleichende Politikwissenschaft*. (1) 1: 105-124. DOI: 10.1007/s12286-007-0009-3
- Bebler, Anton. 2012. The European Union, NATO, and the "Arab Spring". *Croatian International Relations Review*. (18) 66: 103-114.
- Bebler, Anton. 2016. Turkey's Imperial Legacy and the Potential for Conflict in the Balkans. *Politička misao*. (53) 4: 159-173.
- Bekić, Janko. 2015. Turska duboka država: *stay behind* mreža koja je nadživjela hladni rat. *Političke analize*. (6) 23: 44-47.
- Bilandžić, Mirko. 2008. Islamske oružane organizacije i islamizam na primjeru Bliskog istoka. *Revija za sociologiju*. (39) 4: 307-330.
- Blagojević, Jelisaveta. 2016. Jemen pet godina od početka arapskog proljeća: država ili teritorij siromaštva i konflikta? *Političke analize*. (7) 28: 18-22.
- Boban, Davor. 2011. *Polupredsjednički sustavi Rusije i Poljske*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Boban, Davor, Cipek, Tihomir. 2017. *Politički sustav Rusije*. Zagreb i Sarajevo: Plejada i University Press.
- Brljavac, Bedrudin. 2011. U stilu velikih sila: turski ulazak u Europsku Uniju kroz balkanska vrata. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*. (48) 3: 521-531.
- Brown, Cody M. 2015. Mobilizing the Caliphate: ISIS and the Conflict in Iraq and Siriya. *Politička misao*. (52) 4-5: 203-214.
- Budimir, Zdravko. 2015. Genocid nad Armencima: prvi moderni genocid. *Političke analize*. (6) 21: 22-26.
- Caramani, Daniele. 2013. Uvod u komparativnu politiku. U: Caramani, Daniele (ur.). *Komparativna politika*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 1-19
- Cook, Steven A. 2007. *Ruling but not Governing: The Military and Political Development in Egypt, Algeria, and Turkey*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Cvrtila, Vlatko. 2011. Bliski istok – izvanredno stanje u izvanrednom stanju. *Političke analize*. (2) 6: 42-46.
- Cvrtila, Vlatko. 2012. Sirija i Libija: što ih povezuje, a što dijeli? *Političke analize*. (3) 12: 48-54.
- Cvrtila, Vlatko. 2016. Sirija. U: Kasapović, Mirjana. (ur.). *Bliski istok. Politika i povijest*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 313-352.
- Čustović, Ajla. 2020a. *Islam i ljudska prava: problem kompatibilnosti i teorija otvorene razmjene* (neobjavljena

- doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Čustović, Ajla. 2020b. Smrtna kazna za otpadništvo u islamu. *Politička misao*. (57) 1: 127-149. <https://doi.org/10.20901/pm.57.1.06>
- Dolenec, Danijela. 2016. Problemi demokratske transformacije na Bliskom istoku. Usporedba 1989. i 2011. U: Kasapović, Mirjana. (ur.). *Bliski istok. Politika i povijest*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 375-396.
- Ffzg.unizg.hr. 2020a. Katedra za turkologiju. <http://www.ffzg.unizg.hr/turkolog/> (pristupljeno 7. rujna 2020).
- Ffzg.unizg.hr, 2020b. Katedra za judaistiku. <http://www.ffzg.unizg.hr/judaistika/> (pristupljeno 6. listopada 2020).
- Fpzig.unizg.hr. 2020. Studijski programi. <https://www.fpzig.unizg.hr/studiji> (pristupljeno 14. rujna 2020).
- Giba, Marijana. 2017. Posthladnoratovska diplomacija prinude – Balkanski ratovi i "odmetnute države": Bosna, Kosovo, Afganistan i Irak. *Međunarodne studije*. (17) 1-2: 11-36.
- Giba, Marijana. 2018. Diplomacija prinude protiv Libije: od Reganove protuterorističke strategije do savezničkih napora u svrgavanju Gadafijsa. *Međunarodne studije*. (18) 1-2: 33-48.
- Grdešić, Ivan. 2007. Razvoj političke znanosti i demokratska tranzicija u Hrvatskoj. U: Kasapović, Mirjana (ur.). *Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 121-135.
- Haddad, Simon. 2001. Kurdi u Turskoj: kontekst i sadašnji status. *Migracijske i etničke teme* (17) 1-2: 87-102.
- Havel, Boris. 2010. Zapadna orijentalistika: povijest i teologija s političkom misijom. Uvod u kritičku analizu srednjestrujaške zapadne orijentalistike. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*. (42) 1: 425-443.
- Havel, Boris. 2011. Izrael i palestinska država u previranjima u islamskom svijetu. *Političke analize*. (2) 6: 47-52.
- Havel, Boris. 2012. *Religijski čimbenici Arapsko-izraelskog sukoba* (neobjavljena doktorska disertacija) Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Havel, Boris. 2013a. *Arapsko-izraelski sukob: religija, politika i povijest Svete zemlje*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Havel, Boris. 2013b. Kršćanski cionizam: nastanak i razvoj neočekivanog političko-religijskog fenomena. *Politička misao*. (50) 1 129-154.
- Havel, Boris. 2013c. Sekularizam i nastanak Države Izrael. *Političke analize*. (4) 15: 12-18.
- Havel, Boris. 2014. Haj Amin al-Husseini: Herald of Religious Anti-Judaism in the Contemporary Islamic World. *The Journal of the Middle East and Africa*. (5) 3: 221-243. <http://dx.doi.org/10.1080/21520844.2014.966232>.
- Havel, Boris. 2015a. *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*. Zagreb: Antibarbarus.
- Havel, Boris. 2015b. Islamska država nije samo "takozvana": političkovjerska propaganda i pitanje autentičnosti kalifata. *Političke analize*. (6) 22: 27-35.
- Havel, Boris. 2015c. *Orijentalistika unplugged*. *Europski glasnik*. (20) 20: 67-77.
- Havel, Boris. 2015d. Hajj Amin Hussein's Anti-Semitic Legacy. *Middle East Journal*. (22) 3: 1-11.
- Havel, Boris. 2016a. Postosmanski orijent: od fragmentacije do *asabijaha* s osvrtom na arapsko-izraelski sukob. *Europske studije*. (2) 3-4: 49-82.
- Havel, Boris. 2016b. Izrael. U: Kasapović, Mirjana. (ur.). *Bliski istok. Politika i povijest*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 109-175.
- Havel, Boris. 2017. Komunikacijska kampanja Islamske države: *Dabiq* 2014-2015. *Analiza Hrvatskog poli-*

- tološkog društva*. (14) 1: 2015-233. DOI: 10.20901/an.14.10
- Havel, Boris. 2019. Bar Kohba i Drugi židovski ustanak – Povijesni izvori: rimski, židovski, kršćanski i materijalni. *Obnovljeni život*. (74) 4: 479-499. <https://doi.org/10.31337/oz.74.4.3>.
- Havel, Boris. 2020. Aspekti razvoja židovske političke mesijanske misli nakon Bar Kohbina ustanka. *Obnovljeni život*. (75) 2: 215-227. <https://doi.org/10.31337/oz.75.2.5>.
- Ištaković, Ana. 2012. *Politika susjedstva Europske unije prema Bliskom istoku* (neobjavljena doktorska disertacija). Fakultet političkih znanosti.
- Jevtić, Miroljub. 1990. Politički sistem Irana i prava čovjeka. *Politička misao*. (27) 4: 84-91.
- Jović, Dejan. 2009. Trideset godina nakon revolucije: Iran u središtu svjetske politike. *Politička misao*. (46) 1: 59-87.
- Jović, Dejan. 2010. Nova turska vanjska politika i pitanje Bosne i Hercegovine. *Političke analize* (1) 1: 30-3.
- Jović, Dejan. 2016. Turska. U: Kasapović, Mirjana. (ur.). *Bliski istok. Politika i povijest*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 353-372.
- Kalinić, Pavle. 2012. *Politika administracije Georga W. Busha i islamski terorizam* (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Kalinić, Pavle. 2013. Ishodišne točke političkog islama. *Polemos*. (16) 31: 97-114.
- Kalinić, Pavle. 2015. *Sekularni korijeni modernog islamizma: Palestina, Irak, Afganistan*. Zagreb: Profil.
- Kasapović, Mirjana. 2007. Izlazak iz množine? Kraj unutarnje institucionalne kolonizacije hrvatske političke znanosti? U: Kasapović, Mirjana (ur.). *Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 7-95.
- Kasapović, Mirjana. 2008. Izravni izbori premijera: slom izraelskog eksperimenta. *Društvena istraživanja*. (17) 6: 1071-1087.
- Kasapović, Mirjana. 2009. Predizbori u izraelskim strankama. *Međunarodne studije*. (9) 4: 5-17.
- Kasapović, Mirjana. 2010a. *Politički sustav i politika Izraela*. Zagreb: Politička kultura.
- Kasapović, Mirjana. 2010b. Bliski ili Srednji istok? *Političke analize*. (1) 4: 57-58.
- Kasapović, Mirjana. 2014. Što je Levant? *Političke analize*. (5) 19: 54-57.
- Kasapović, Mirjana, Dolenec, Danijela, Nikić Čakar, Dario. 2014. Komparativna politika u *Političkoj misli* od 1964. do 2013. *Politička misao*. (51) 1: 83-108.
- Kasapović, Mirjana. (ur.). 2016a. *Bliski istok. Politika i povijest*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Kasapović, Mirjana. 2016b. Predgovor. U: Kasapović, Mirjana (ur.). *Bliski istok. Politika i povijest*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. xi-xv.
- Kasapović, Mirjana. 2016c. Libanon. U: Kasapović, Mirjana. (ur.). *Bliski istok. Politika i povijest*, str. 219-260.
- Kasapović, Mirjana. 2016d. Palestina. U: Kasapović, Mirjana. (ur.). *Bliski istok. Politika i povijest*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 261-311.
- Kelmendi, Sali. 2012. *Ciparsko pitanje: preduvjet stabilnosti grčko-turskih odnosa i odnosa na istočnom Mediteranu* (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- King, Stephen J. 2009. *The New Authoritarianism in the Middle East and North Africa*. Bloomington i Indianapolis: Indiana University Press.

- Kos-Stanišić Lidija. 2009. *Latinska Amerika. Povijest i politika*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Kos-Stanišić, Lidija. 2010. *Latinska Amerika i suvremeni svijet*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Kostiner, Joseph. 2009. *Conflict and Cooperation in the Gulf Region*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Kulenović, Tarik. 2006. *Politički islam i transformacija muslimanskog društva* (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Kulenović, Tarik. 2008. *Politički islam: osnovni pojmovi, autori i skupine jednog modernog političkog poretka*. Zagreb: V.B.Z.
- Lamont, Christopher K. 2016. Libija nakon Gadafija: obnova propale države? *Političke analize* (7) 28: 3-6.
- Lamont, Christopher K., Boujneh, Héla. 2012. Transitional Justice in Tunisia: Negotiating Justice during Transition. *Politička misao*. (49) 5: 32-49.
- Lendić, Tomislav. 2012. *Komparativna analiza utjecaja geografskoga faktora na vanjskopolitičku strategiju SAD-a prema Turskoj* (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Leszek, Dziegel. 1994. Kurdi danas: između lokalne, regionalne i nacionalne identifikacije. *Studia ethnologica Croatica*. (6) 1: 105-117.
- Leupold, David. 2015. Dekodiranje narativa mržnje: armenski i turski nacionalni mitovi kao putevi prema 1915. godini. *Političke analize*. (6) 21 27-32.
- Lodgaard, Sverre. 2007. Iran's Nuclear Programme. *Croatian International Relations Review*. (12) 42-43: 21-34.
- Lucic, Ante. 2009. Hezbollah: an Iranian project? *National security and the future*. (10) 1: 77-88.
- Lulić Grozdanoski, Natali. 2015. Razvojna suradnja na Bliskom istoku: preduvjeti, izazovi i mogućnosti za izgradnju razvojnog partnerstva. *Političke analize* (6) 23: 36-43.
- Majzoub, Emina El. 2016. Jordan. U: Kasapović, Mirjana. (ur.). *Bliski istok. Politika i povijest*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 177-218.
- Martini, Jeff, Taylor, Julie. 2011. Vojno nadziranje demokracije u Egiptu: Nastojanje vojske da kreira egipatsku budućnost. *Politička misao*. (48) 4: 61-70.
- Matić, Davorka, Bilandžić, Mirko. 2010. Politički islam i mogućnosti demokratizacije arapskog svijeta: slučaj Egipta. *Polemos*. (13) 26: 33-57.
- Matić, Davorka. 2008. Islam i politika: prilog raspravi o uzrocima demokratskog deficita na Bliskom istoku. *Revija za sociologiju*. (39) 4: 283-305.
- Matić, Davorka. 2011. Islamski pokret u arapskom svijetu: uzroci, teme i politički značaj. *Socijalna ekologija*. (20) 1: 31-54.
- Matić, Davorka. 2018. Arapski nacionalizam: uspon, slom i posljedice jedne ideologije. *Revija za sociologiju*. (48) 2: 177-207. DOI: 10.5613/rzs.48.2.3
- Muharemi, Amir. 2012. *Turska: uvod u povijest, unutarnju i vanjsku politiku*. Zagreb: Novi liber.
- Musladin, Marijana. 2012. Mediation of the European Union in the Middle East Peace Process. *Croatian International Relations Review*. (18) 67: 51-73.
- Naumescu, Valentin. 2017. Stability, Ambiguity and Change in the Discourses of NATO allies in the Black Sea Region: The Cases of Romania, Bulgaria and Turkey. *Croatian International Relations Review*. (23) 80: 187-209. DOI: 10.1515/cirr-2017-0025
- Obućina, Vedran. 2010. Pravi vladar Irana pred teškim izazovima. *Političke analize*. (1) 2: 39-42.

- Obućina, Vedran. 2015a. Zašto Islamska država ipak jest takozvana: odgovor na tekst Borisa Havela. *Političke analize*. (6) 23: 48-52.
- Obućina, Vedran. 2015b. Turska politika prema Cipru. *Političke analize*. (6) 22: 22-26.
- Obućina, Vedran. 2015c. Social Populism and the Future of the Islamic Republic of Iran. *Politička misao*. (52) 4-5: 163-186.
- Obućina, Vedran. 2017. *Politički sustav Islamske Republike Iran*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Ogorec, Marinko. 2008. *Putinova Rusija – Novi uspon stare vojne sile*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Osrečki, Albina. 2014. Novi mediji i "Arapsko proljeće". *Politička misao*. (51) 3: 101-122.
- Osrečki, Albina. 2016. *Vanjsko djelovanje Europske unije: nekonzistentnost političkog procesa i nekoherentnost ciljeva na primjeru Mediteranske regije* (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Picula, Boško. 2008. Redefining the Middle East: An Intra-conflict and Inter-continental Region. *Croatian International Relations Review*. (14) 50-51: 7-18.
- Picula, Boško. 2011. Novi val priznanja palestinske države. *Političke analize*. (2) 5: 11-15.
- Picula, Boško. 2012a. *Intrakonfliktni izbori na Bliskom istoku: demokratsko konstituiranje vlasti unutar oružanih sukoba u Afganistanu, Iraku i Palestinskoj samoupravi* (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Picula, Boško. 2012b. Božja stranka na čelu Libanona – od rata do vlasti. *Političke analize*. (3) 11: 30-36.
- Picula, Boško. 2013. Izbor novog predsjednika ili nove politike? *Političke analize*. (4) 16: 49-54.
- Picula, Boško. 2016a. Iračka zima između demokracije i građanskog rata. *Političke analize*. (7) 28: 7-11.
- Picula, Boško. 2016b. Irak. U: Kasapović, Mirjana. (ur.). *Bliski istok. Politika i povijest*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 85-107.
- Plevnik, Jasna i dr. 2013. *Kina na Balkanu*. Zagreb: Plejada.
- Primorac, Igor. 2000. "Preseljenje" i "etničko čišćenje": Izrael i rat na Balkanu. *Politička misao*. (37) 2: 12-23.
- Rašidagić, Ešref K., Hesova, Zora. 2020. Development of Turkish Foreign Policy Towards the Western Balkans with Focus on Bosnia and Herzegovina. *Croatian International Relations Review* (26) 86: 96-129. DOI: 10.37173/cirr.26.86.4
- Ricchiardy, Sherry. 2007. Irak: najsmrtonosniji istraživački zadatak. *MediAnali*. (1) 1: 73-81.
- Sorenson, Kenneth. 1989. *The 1979 Iranian revolution: searching for the primary cause* (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Švob, Melita. 1995. Migracije i promjene u židovskoj populaciji. *Migracijske i etničke teme*. (11) 3-4: 231-289.
- Švob, Melita. 1997. Židovi Hrvatske i Izrael: osvrt. *Migracijske i etničke teme*. (13) 4: 363-392.
- Tessler, Mark i dr. 1999. Introduction: the Area Studies Controversy. U: Tessler, Mark i dr. (ur.). *Area Studies and Social Science: Strategies for Understanding Middle East Politics*. Bloomington i Indianapolis: Indiana University Press, str. vii-xxi.
- Teti, Andrea. 2007. Bridging the Gap: IR, Middle East Studies and the Disciplinary Politics of the Area Studies

- Controversy. *European Journal of International Relations*. (13) 1: 117-145. DOI: 10.1177/1354066107074291
- Tibi, Bassam. 2009. Islamism and Democracy: On the Compatibility of Institutional Islamism and the Political Culture of Democracy. *Totalitarian Movements and Political Religions*. (10) 2: 135-164. <https://doi.org/10.1080/14690760903192073>.
- Tibi, Bassam. 2012. *Islamism and Islam*. New Haven i London: Yale University Press.
- Tibi, Bassam. 2013. *The Shari'a State: Arab Spring and Democratization*. London i New York: Routledge.
- Tomanić Trivundžija, Ilija. 2004. Delov pogled na istok: uokvirene slike Iračkog rata. *Medijska istraživanja*. (10) 2: 83-98.
- Tomorad, Mladen. 2020. *Egipat u Hrvatskoj: hrvatska fascinacija staroegipatskom kulturom*. Zagreb: Fakultet Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.
- Tzemprin, Athina i dr. 2015 The Middle East Cold War: Iran-Saudi Arabia and the Way Ahead. *Politička misao*. (52) 4-5: 187-202.
- Vukas, Stjepan. 2013. Izrael – židovska i demokratska država. *Međunarodne studije*. (12) 3-4: 77-94.
- Yumitro, Gonda, Estriani, Heavy N. 2017. The Quo Vadis of Democratization in Post-Egypt Arab Spring. *Croatian International Relations Review*. (23) 79: 157-188. DOI: 10.1515/cirr-2017-0018
- Zgurić, Borna. 2012a. Alžirsko proljeće, građanski rat i status quo. *Političke analize*. (3) 12: 55-60.
- Zgurić, Borna. 2012b. Challenges for democracy in countries affected by the 'Arab Spring'. *Islam and Christian-Muslim Relations*. (23) 4: 417-434. <https://doi.org/10.1080/09596410.2012.712455>.
- Zgurić, Borna. 2013a. Taksim nije Tahrir – uzroci masovnih prosvjeda u Turskoj i Egiptu. *Političke analize*. (4) 16: 55-60.
- Zgurić, Borna. 2013b. Teorija "demokratskog mira": put prema građanskom ratu: studija slučaja Iraka. *Suvremene teme*. (6) 1: 28-43.
- Zgurić, Borna. 2013c. Krize, građanski rat i slom konfesionalne demokracije u Libanonu. *Politička misao*. (50) 3: 102-125.
- Zgurić, Borna i dr. 2015. Comparison of Croatian Foreign Policy towards Latin America and the Middle East. *Europske studije*. (1) 1: 5-32.
- Zgurić, Borna. 2016. Egipat. U: Kasapović, Mirjana. (ur.). *Bliski istok. Politika i povijest*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 49-84.
- Zgurić, Borna, Kost-Stanišić, Lidija. 2018. The Transformation of Political Systems in North Africa and Central America: an Inter-Regional Comparison. *Političke perspektive*. (8) 1-2: 7-39. DOI: 10.20901/ pp. 8.1-2.01
- Zgurić, Borna. 2019. *Komparativna analiza transformacija političkih sustava Tunisa, Egipta i Alžira* (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Žanko, Goran. 2012. *Sigurnost i suradnja na Mediteranu nakon hladnog rata* (neobjavljena doktorska disertacija). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Žilović, Marko. 2013. Narod hoće da sruši režim: različite sudbine severnoafričkih režima tokom arapskih previranja 2010/2011. *Političke perspektive*. (3) 2: 77-101.

Comparative Studies of the Middle East in Croatia: State of the Discipline

Summary Based on a quantitative analysis of content of scientific and professional journals on the central portal of scientific journals in the Republic of Croatia (Hrčak), the author provides insight into a branch of regional comparative politics studying the Middle East. He found that 75 scientific and professional papers on the Middle East have been published, only 11 of which dealing with North African countries. This serves to show that the mentioned sub-region of the Middle East is highly underrepresented in Croatian scientific and professional literature. Furthermore, of the 75 articles on the Middle East, 25 are professional papers. The largest number of scientific papers on the Middle East (13) was published in the *Politička misao* journal, while only 5 papers were published in other scientific journals whose publisher or co-publisher is the Faculty of Political Science. Finally, qualitative analysis of articles from four journals published or co-published by the Faculty of Political Science has shown that comparative regional studies are far more common than traditional regional ones.

Key words Croatian political science, comparative politics, regional studies, studies of the Middle East